

Доминанты сербской культуры

материалы IV научно-практической
школы сербистики
(Институт славяноведения РАН,
октябрь 2022 г.)

сост. Е. И. Якушкина

Доминанты сербской культуры: Материалы IV науч нопрактической школы
сербистики

Научное издание

Номер заказа: 188

ISBN: 978-5-317-07096-0

DOI: <https://doi.org/10.29003/m3681.978-5-317-07096-0>

УДК 811.163.41:811.161.1

ББК 81.416.4:81.411.2

Д 66

*Издание осуществлено при поддержке Фонда
Святого Монастыря Хиландар*

Доминанты сербской культуры: Материалы IV на-
Д 66 учно-практической школы сербистики / сост. Е. И. Якуш-
кина. — Москва: Макс ПРЕСС, 2023. — 85 с. (Электронное
издание сетевого распространения).

ISBN (e-book)

Сборник содержит статьи студентов и аспирантов — участ-
ников IV научно-практической школы сербистики «Доминанты
сербской культуры: Язык, культура и история Косово и Мето-
хии» (Институт славяноведения РАН, 27–29 октября 2022 г.).
Статьи посвящены анализу литературных произведений и фольк-
лорных текстов, связанных с Косово и Метохией, особенностям
призренско-тимокского диалекта, искусства и этнографии этого
региона, а также русско-сербским связям. Книга предназначена
для специалистов — филологов, культурологов, в том числе сту-
дентов и аспирантов, русистов и славистов.

Ключевые слова: сербистика, сербский язык, сербский фольклор,
сербская литература, русско-сербские связи

ISBN

(e-book)

© Коллектив авторов, 2023

Содержание

Васильевич И.

Епски механизми у драми *Бановић Страхиња*
Борислава Махајловића Михиза..... 4

Джорджевич Н.

Григорий Цамблак и Дечанский монастырь:
хронологические рамки Повести о перенесении мощей
преподобной Параскевы (Петки) 16

Конева А. А.

Яневцы — старейшая хорватская диаспора 26

Маркина С. Д.

Религиозный фактор в сербской культуре
в контексте русско-сербского
религиозного сотрудничества..... 38

Митич А.

Акцентологические особенности
призренско-тимокских говоров
и исследование места ударения
в говоре села Стайковце 45

Петровић М.

Слика Косова у поезији Десанке Максимовић 64

Турукина К. А.

Образ «живого огня» в песнях Косовского цикла 78

Маша Петровић¹

Филолошки факултет Универзитета у Београду

Ментор: проф. П. Петровић

Слика Косова у поезији Десанке Максимовић

Готово да нема књижевне епохе и правца у српској књижевности која није посегнула за актуелизацијом и креативном трансформацијом како косовског епа, тако и питања живота на Косову и Метохији, будућности поколења која настајују ову покрајину, судбине верских и културних споменика и здања... Ипак, чини се да је српска књижевност двадесетог века, подстакнута веома сложеним историјским приликама и догађањима, развила значајно снажнији и дубљи дијалог са косовском прошлшћу, са историјским, епским, религијским и митским виђењем највеће националне трагедије, са, за то време, актуелним начином живота и свакодневицом Косоваца и Косовки. Понирући у дубине значења које за сваког Србина реч Косово са собом носи и настојећи да у њима пронађу упориште за своја патриотска и рефлексивна остварења, песници минулог века оставили су иза себе на десетине појединачних песама и песничких циклуса посвећених косовском питању:

„Тема Косова биће на различите начине актуелизована у српској поезији протеклога века — од Ракићевог циклуса „На Косову”, који стоји на почетку српске модерне патриотске поезије, преко првих, у ракићевском духу испеваних песма Растка Петровића (циклус „Косовски сонети” састављен, као и Ракићев циклус, од тачно седам песама, објављен у „Крфском забавнику” 1917.), затим полемичких „Видовданских песама” Милоша Црњанског, Попине збирке „Усправна земља”, потом појединих песама и песничких циклуса Бранка Миљковића, Миодрaга Павловића, Љубомира Симиовића,

¹ masapetrovic01084@gmail.co

Десанке Максимовић, Матије Бећковића, Рајка Петрова Нога, Милосава Тешића, да поменемо само нека имена [...]” (Петровић 2007 : 186).

Из цитиране палете имена канонских песника српске књижевности који су осећали потребу и обавезу да кроз своје стваралаштво на разнолике начине проговоре о Косову, издваја се Десанка Максимовић, једна од ретких песникиња које су пронашле своје место у канону српске књижевности. Намеће се питање како она, будући народним песником, који оствараје комуникацију са широм читалачком публиком и чији је нехерметичан песнички израз ослоњен на народну традицију, приступа песничком дијалогу са косовском традицијом, како је стилизује и прилагођава свом лирском сензибилитету, те на који начин сведочи да је „косовско опредељење пре свега и изнад свега духовно и песничко опредељење” (Мишић 1996: 246). У раскошном опусу Косову су посвећене појединачне песме објављиване у збиркама и часописима у временском периоду после Другог светског рада па све до раних деведестих година, што показује снажну потребу песникиње да се овој теми враћа, да изнова ствара и креативно трансформише, да покреће питања и пружа своје одговоре о односу нових нараштаја према косовској историји, традицији и култури.

Прво помињање Косова и Метохије у Десанкином стваралаштву везује се за послератну збирку песама *Песник и завичај* (1946) у којој се очитује „песников лиризам у коме се смењују и преплићу тонови сете и туге, узбуђења и поноса, патње и озарења” (Марковић 1990: 37). Распламсавајући сећања на завичај и на српску јуначку прошлост, песмом „Мећава на Бранковинском вису” песникиња тематизује Први српски устанак кроз компарацију са Косовским бојем. У оквиру спомена на буне с почетка деветнаестог века, историјски важног времена за задобијање самосталности српске државе, окреће се прошлости и Косову, као месту на којем је симболично изгубљена државна независност, одабира кључна места косовске епике и транспонује их у сопствено певање о Устанку, настојећи да укаже како Косовски бој може бити парадигма из које се сагледавају потоњи историјски догађаји.

У описима припреме српских устаника и турских војника за борбу наглашава се оживљавање сени косовских јунака које ће их пратити и снажити у новом сукобу. Овом песничком сликом

превазилазе се спацијално-темпоралне категорије, а у први план се истиче свевременост и свеприсутност косовских јунака спремних да ободре и осоколе своје потомке. Виђење турске војске и инсистирање на њиховој бројности:

„Устају беле чалме на Косову,
као да сваки храст је војник цару” (Максимовић I, 2012: 595),

обликовано је у складу са десетерачком описом какав је дат у трећем одломку „Комада од различнијех косовскијех пјесама”², што показује да песникиња и на лексичко-стилском плану жели да нагласи категорију свевременог. Приказ саме борбе изостаје, а читалачка пажња се усмерава ка догађајима након боја, у којима водећу улогу има фигура гаврана, чувених гласника са бојног поља³. У новом историјском времену они драматичне вести не саопштавају кнегињи Милицы, односно српским женама, већ суграма турских војника:

„и гаврани гласе што носе до була
да војске нема
нити од ње јава” (Максимовић I, 2012: 634),

чиме се наглашава не само учинковитост коју је потпора косовских бораца имала на бранковинске устанике, већ и промена тока историје.

Три године касније у поеми „Отаџбина у првомајској поворци”, првој њеном делу штампаном у Загребу, ауторка се враћа Косову, али уместо лирске дискусије са прошлосту и опризоровања слика и мотива повезаних са бојем из 1389. године, она проговара о народном обичају откривања и показивања лица пролећном сунцу, увреженом међу Косовкама:

„Девојке поздрављају беле дане,
небо и сунце и ливаде.
Девојке с Косова и Мајевице
откривају сунцу чело и лице” (Максимовић I, 2012: 595).

² Више о томе у: Бошко Сувајџић, *Кључ од Косова*, Албатрос Плус, Београд, 2021, стр. 110.

³ Гаврани се као гласници лоших вести помињу у народној песми „Цар Лазар и царица Милица”.

Тематизацију пролећа, новог животног циклуса, полета, младости и лепоте наткриљује суптилно успостављено певање о животу у јужној покрајини српске државе, о људским односима и судбинама. Овај простор препознаје као место сусрета две традицијски супротстављене нације, српске и шиптарске, и две вере, православне и муслиманске, при чему инсистира на међусобном уважавању и толеранцији. Превазилажење разлика поцртано је и заједничким именовањем *Косметовци* и сликама суживота, који подразумева истоветне свакодневне активности и начин живота:

„Долазе Метохија и Косово,
долазе Срби и Шиптари.
Послушај, послушај Косметовце!
Заједно они су у борбу ишли,
заједно чувају Косовом овце
и земљу ору,
из истих захватају кладенаца,
исти облак роси њихове њиве,
иста се пшеница у земљу баца” (Максимовић I, 2012: 633).

Алтернатива међусобним верским и културолошким разликама и сукобима супротстављених страна изналази се у заједничким активностима и природи, која представља место њиховог сусрета и пружа им једнаке услове за живот, што је посебице наглашено завршним стиховима.

Збирка *Заробљеник снова* (1959) доноси поново још једну песму у којој се „узајамно осветљавају прошлост и садашњост, јер историја допире до савременог доба и условљава га а данашњица озрачује прошлост новим становиштима” (Марковић 1990: 84), песму у којој се реактуализује сећање на Косовску битку и догађаје који су јој претходили. Као што је то био случај у већ поменутој песми „Мећава на Бранковинском вису”, у песми „Балкански ратови”, посвећеној једном другом историјски пресудном времену, времену ближем песникињи, она описујући последње припреме бранковинских сељака пред одлазак у рат рекреира слику кнежеве вечере, добро познату у српској народној традицији и књижевности. Кроки техником и слободним стихом остварена, Десанкина визија кнежеве вечере тј. последње вечере пред одлазак у балканске ратове, утемељена у десетерачкој епици, показује да

колективно сећање на Лазарев избор царства небеског живи у народу и пет векова касније и представља покретачку снагу у новим борбама. Стихови:

„За чамовим столовима у земљу пободеним
бранковински сељаци пију вино части
и приволевају се царству небесном” (Максимовић II, 2012: 80).

у први план истичу симболику *вина части* која повезује ту вечеру са кнежевом вечером, односно алудира на Тајну вечеру Исуса Христа и опредељење балканских ратника за хришћанска морална и животна начела, каква су била и кнежева. У поетском изразу активирала је трансценденталну компоненту косовског мита, помињући „надраматичнији тренутак у косовској поезији” (Сувајџић 2021: 116), приклањање *царству небескоме*, одабирање страдалничког пута и духовног подвига наместо пролазних материјалних добра, потврђујући спремност нових нараштаја да понове подвиг косовских јунака. У складу са њиховим (кнежевим избором) апострофира се мотив причешћивања војске пред бој посредством симбола цркве Самодреже, цркве од „свиле и скерлета”, духовне задужбине ратника (Сувајџић 2021: 118):

„Пред очима им лебди само
Самодрежа
и невидљива апокрифна икона
кнежеве вечере” (Максимовић II, 2012: 80).

Исход ратова није обухваћен песмом, али на основу успостављене паралеле са Косовским бојем, можемо претпоставити да су војници отишли у смртоносни бој и на вечни починак.

Са небеских висина и трансценденталних вертикала слика Косова у поезији Десанке Максимовић премешта се на земаљску раван у песми „Пролеће на Космету”, која је део збирке *Говори тихо*, објављене 1961. године. Песма својим тематско-мотивским склопом кореспондира са раније поменутиим сегментом поеме „Отаџбина у првомајској поворци”, будући да атмосферу пролећа и обнове живота територијално локализује на просторе Косова, Метохије и Шар-планине. Описи самих локалитета и пејзажа изостају, док се у фокус лирског наратива поставља жеља женског лирског субјекта да се с пролећем сусретне на Косову пољу, да

се на томе месту објави и покаже природи онако како то чине Косовке:

„Хоћу да ми милују косе
ветри што иду с Косова,
што са суседе Шаре слазе;
хоћу под небом јасним да заспим, да ми росе
прохладне падну на образе.
Мајко, сенку ми ову скини,
вео који ми очи крије;
хоћу пролећу да се покажем
чим се помоли у даљини,
чим сјаше сред Метохије” (Максимовић II, 2012: 148).

У потоњим стиховима долази до идентификација лирског субјекта са *птицом са Космета*, коју асоцијативно можемо повезати са представом и читавим спектром значења којим је птица кос обременена у „Косовој песми” Васка Попе. „Косова мелодија је мелодија живота и смрти. Прапостојбински митска, судбински метафизичка, предачки завереничка” (Сувајдић 2021: 348), вели Сувајдић, а ми се питамо каква је мелодија Десанкине косовске птице „затворене увек у клетку” (Максимовић II, 2012: 148) и да ли она из позиције неслободе може певати о праведности сутрашњице⁴. Ипак песникиња избегава даље проблематизовање етичких, историјских, митских питања и ток своје песме усмерава ка лирским реминисценцијама на народне песме са љубавном тематиком. Себе декларише као Српкињу која се окупља у колу, која се поноси својим пореклом и повезаношћу са Косовим пољем, територијом која представља важан део њеног идентитета и која је од значаја у сусретима са драганом:

„Излазим откривеног јутрос лика
са Српкињама у коло и ја,
гледаћу право у свог врника:
и моје око поносом сија,
и у њему се јутрос види
цело Косово и Метохија” (Максимовић II, 2012: 149).

⁴ Алудира се на Попине стихове из песме „Косова песма”: „Ти боју сутра буди леп // Што ће рећи праведан” (Попа 1998: 155).

Тема Косова и Метохије присутна је и у песми „Грачаница”, објављеној ван збирки, песми чији звучни наслов одјекује и упућује на један од најважнијих симбола српства и православља на подручју јужне српске покрајине, на духовну светињу немерљиве вредности. Из уводних стихова:

„Грачанице, кад бар не би била од камена,
кад би се могла на небеса вазнети,
ко Богородице Милешева и Сопоћана,
да туђа рука крај тебе траву не плевти,
да ти вране не ходају по паперти” (Максимовић II, 2012: 316)

у којима је наглашена потреба за територијалним измештањем духовне светиње и њеним обеспредметењем, у подтексту ишчитавамо или учитавамо да локалитет на којем се налази није безбедан, да постоје угрожавајући фактори. Песникиња не улази у оновремене и данас актуелне политичке размирице и проблеме живота у јужној српској покрајини, већ тежиште поставља на идеју апстраховања материјалне културне и религијске баштине, на успостављање духовне вертикале и очување вредности православља и српства. Питање туђинаца и симболике врана које ходају по паперти цркве оставља по страни, не откривајући идентитет онога који представља претњу, но покушава да објасни зашто је ситуација у којој се налази овај манастир драматична по српски национ. Трагика лежи у чињеници да су темељи Грачанице узидани у нас саме, у наше највеће дубине, јер нас повезују са нашим личним и историјским прецима, од којих су неки директно или индиректно задужени за њену физичку изградњу:

„Или твоја звона да бар не туку
о срце предака, Грачанице,
да бар светитељи с твог иконостаса
немају наших неимара руку
ни анђели Симонидино лице.

Да бар нису толико дубоко
укопана у ту земљу и нас саме,
да се нисмо привикли у тебе клети.
Грачанице, кад бар не би била од камења,
кад би се могла у висине узнети!” (Максимовић II, 2012: 316).

Немогућност српског народа да пренебрегне физичко постојање манастира и да га измести у раван симболичке репрезентације потенцирана је и мотивом камена, који у дословном, али и пренесеном значењу представља отежавајући фактор у покушају да Грачаница постане апстрактни чинилац националног бића. У градационом климаксу наредни стихови повећавају тежину и трагичну немоћ, будући да проговарају о костима предака сахрањених без обележја дуж Грачаничког поља:

„Грачанице, да си нам бар јабука
да те можемо ставити у недра
и загрејати студену од старости,
да нам бар пољима око тебе нису
предака давних расејане кости” (Максимовић II, 2012: 316).

Завршна строфа доноси нешто прецизније локалитете на које би се могла изместити ова духовна светиња (Тара, порта манастира Каленић), када би то било могуће, када не би постојала препрека у нама, препрека која истовремено штити Грачаницу и наш однос према њој и отежава наше могућности за њеним очувањем. Занимљив је песникињин одабир глагола *вазнети* који се везује за религијску тематику, најчешће за свете, чиме се имплицитно наглашава каквог би квалитета било њено измештање у висине, на небеса, у просторе вечног Божијег царства:

Да те бар можемо подићи на Тару,
у Каленићку порту те пренети,
заборавити ликове по твом олтару.
Грачанице, кад бар не би била од камења,
кад би се могла на небеса вазнети” (Максимовић II, 2012: 316).

Следећа остварења посвећена Косову настају након више од двадесет година паузе, током које је песникиња била окупирана другим темама и питањима, и везују се за збирку песама *Међаши сећања*, објављену 1983. године у Сарајеву. Десанка Максимовић се враћа теми и мотивима Косовског боја и мита, савременог живота на Косову, будућности ове јужне покрајине, али не на исти начин, већ откривајући ново и неочекивано и доказујући моћ сопственог лирског казивања. Тако у песми „У туђини” женски

лирски субјекат препознаје у понашању и емоцијама исељеника из Србије присутност Косова и утицај косовског мита, што потврђује чињеницу да су они у човеково национално биће, ма колико он био удаљен од завичаја, дубоко усађени и имају формативну улогу у његовом поступању. Ваља приметити да тезу о косовском опредељењу које се селило заједно са српским народом заступа и песник Рајко Петров Ного, песник чија поетика традиције у многоме кореспондира са Десанкином поетиком будући да:

„[...] подразумева лирски избор личних и колективних сећања и попис предачких гласова који увек изнова преиспитују смисао певања и сопство песничког субјекта” (Сувајџић 2021: 404).

Они косовску епику из културне, митопоетске, тематско-сижејне равни измештају у биће садашњице, расветљавајући како се:

„Косово , ето, селило за нама — и у простору и у времену” (Ного 2012: 7)

и сугеришући читаоцима своје поезије да у себи и својим поступањима, хтењима и осећањима препознају прошлост, претке и Косово. Како наглашава лирски субјект суочен са онима који су давно напустили своју матицу оно што се чини у име Косова поља, манастира и чуда која су се дешавала после смрти кнеза Лазара, какво је и обретеније кнежеве главе, не мора имати позитиван контекст, већ може бити, и јесте дестабилизујуће и деградативно по саму индивидуу. Стихови:

„Видела сам их
где у име манастира и самостана,
у име обретенија Лазареве главе,
Косова и Крбавског поља,
логоре су сами себи исплели
од нетрпељивости
бодљикаве жице...” (Максимовић III, 2012: 153)

сведоче о постојању негативних емоција, нетрпељивости, затворености код исељеника, посредством којих песникиња казује о људским слабостима својих сународника и изриче благи прекор

што славну прошлост и традицију користе као повод за раздор и отуђење.

Критички став упућен својим савременицима, прецизније њиховом поступању према завичају, историји, традицији, вери, Косову настављен је и у збирци *Зовина свирала* (1992), последњој за живота. У циклусу „Затрављено гробље”, чији наслов већ сугерише однос нових поколења према гробовима како личних тако и националних предата, две песме су посвећене Косову, Косовцима и њиховим гробовима. Певање отвара песмом „Разговор са Косовом” у којој лирски субјекат успоставља имагинарни дијалог са овим простором, износићи жаљење и разочараност што ниједан човек, ниједан Србин није оплакао судбину Косова и заштитио његову будућност:

„Нико, Косово, не оплака
твоја понижења и невоље,
нико те не узе у заштиту,
нико не јакну до облака” (Максимовић III, 2012: 609).

Како потомци косовских јунака нису учинили оно што су им преци оставили у аманет, очекивали бисмо да се певање настави у песимистичном тону, да се нижу изневерена очекивања, разочарења и покуде, међутим то није случај у Десанкином певању. Она песимистичну слику која би могла отворити дубља егзистенцијална питања са примесама есхатолошког песимизма скреће у другом смеру, проналазећи алтернативни оптимизам у природи и њеним елементима. Иако Косову пошту нису одали људи, то су учинили природа и њени елементи (реке, планине, облаци), чиме је људска погрешка, на коју је песникиња указала, искупљена:

„Нека ти је судбина лака.
нико те, Косово, не оплака
сем потомака
твојих планина и твојих река
и твојих облака.
Нека ти је судбина лака” (Максимовић III, 2012: 609).

Тему Косова Десанка Максимовић затвара песмом „Лазар над Косовом” у којој потанко описује поновни кнежев долазак на

Косово поље након шесто година од Косовског боја. Карактеристично је да је кнез опризорен са одрубљеном главом у рукама, што представља одређено одступање од народне традиције у којој се глава сама вратила на кнежево тело⁵. Песничку слику кнежевог доласка прати констатација лирског субјекта да се косовски пејзаж није променио, да време није изменило физички облик и изглед локалитету, те да је материјална перспектива остала иста, али да се променила духовна перспектива, будући да кнез Лазар више није сам, већ су са њиме и у њему милиони његових сународника:

„На знаном разбојишту трава,
наоколо исти видик цео,
исто Поље, иста гора Шара,
на којој се некад у лов пео.
У њему једном Србаља милиони,
и он у свакоме од њих има.
Косовски лахор
изнад Поља носи га полако” (Максимовић III, 2012: 610).

Из цитираних стихова, посебно издвајамо оне у којима је сугерисана међусобна повезаност Срба и кнеза, заснована на хиперболизацији израза и узајамној рефлексiji Срба у Лазару и Лазара у Србима, у чему препознајемо извесну сличност са песничким сликама из песма „Наслеђе” и „Јефимија” Милана Ракића у којима лирски субјекат у себи препознаје своје претке, односно у Јефимији срца будућих поколења⁶. Треба приметити да је „тај моменат препознавања и укрштаја садашњости лирског субјекта и ситуације и ликова из прошлости очигледан у Попиној песми „Каленић” (Петровић 2007: 195), што потврђује да је песницима двадесетог века од изузетне важности било да кроз певање о Косову нагласе историјско-културни континуитет, да песнички премосте временску димензију постојања која се у препознавању прошлости и садашњости једне у другој релативизује и нагласе свевременост и свеповезаност Срба и Косова. Песма се завршава

⁵ Више о томе у: Бошко Сувајџић, *Кључ од Косова*, Албатрос Плус, Београд, 2021, стр. 127–128.

⁶ Види: Милан Ракић, *Песме*, Порталибрис, Београд, 2018, стр. 96–98.

конкретизовањем појединачних свевремених елемената косовске природе (реке Ситница и Лаб, птице), пејзажа (Шар-планина, Газиместан), културе (косовски говор) и вере (светиње Лазарица и Грачаница), који су и нама данас прве асоцијације на помен ове националне територије:

„Слушаће истих река ромор,
птица песму исту,
познат му и драг косовски говор,
застаће над Лазарицом и Грачаницом,
лебдети над Шаром изнад царских ловишта,
огледати се у Ситници, Лабу,
пролутати изнад Газиместана” (Максимовић III, 2012: 610).

Десанка Максимовић је, тематизујући слику Косова, његове историје, културе, религије, мита, у појединачним песничким остварењима која су настајала у временском периоду нешто краћем од четири деценије креативно приступила и трансформисала све важне елементе косовског епа, какав је успостављен у косовској епици збирке Вука Стефановића Караџића. Модернизованим језичким изразом и слободним стихом, али уз константно ослањање на народну књижевност и традицију, стилизује елементе косовског епа почев од описа турске војске и извештаја из боја у песми „Мећава на Бранковинском вису” до кнежеве вечере, избора „небеског царства” и причешћивања војске у песми „Балкански ратови”. Како смо помним читањем и методом тумачења „стих по стих” сугерисали, њена трансформација косовског мита подразумева надилажење временске категорије и показује да у српском народу, али и у самој песникињиној поетици, слика Косовског боја представља парадигму кроз коју се сагледавају потоњи историјски догађаји, примерице Први српски устанак и балкански ратови. Певајући о једном историјском времену она пева и о Косову, наглашавајући како крв предака и њихова снага живе у новим националним борцима и дају им снагу у новим борбама.

Спој прошлости и друге прошлости, али и спој прошлости и садашњости изражен у песмама „Балкански ратови” и „Лазар над Косовом”, асоцирао нас је на сличне песничке слике у поезији Милана Ракића и Васка Попе, те смо, ослањајући се на тумачења

Бошка Сувајџића и Предрага Петровића, настојали да успоставимо повезаност и укажемо на културно-историјски континуитет који све троје везују за косовско питање. Свевременост и свеприсутност косовско мита и његових појединачних елемената, у изразито родољубивом и патриотском тону, истакнута је песмом „У туђини” и њеном носећом идејом о јужној покрајини и херојској прошлости које су се селиле за или заједно са српским националом, што нас је подсетило на поетичку мисао Рајка Петрова Нога. Покушали смо да истакнемо како оваква идеја надилажења просторних и временских ограничења, присутна у стваралаштву Десанке Максимовић и именованог песника, чини Косово изузетно личним и интимним национално-идентитетским симболом. У делу поеме „Отаџбина у првомајској поворци” и песми „Пролеће на Космету” песникиња показује да њену инспирацију не представљају само прошлост, историја и мит, већ и народни обичаји Косоваца и Косовки попут показивања лица пролећном сунцу, поистовећивања песме младих девојака са песмом птице кос и др. Певајући о савременом тренутку и свакодневици становника Косова и Метохије, како смо у раду нагласили, Десанка не пропушта да проговори о суживоту Срба и Албанаца, хришћана и муслимана, који се види и као хармоничан захваљујући природи која премошћава разлике, али и као угрожавајући, што је поцртано питањем о будућности верске светиње у песми „Грачаница”. Судбина Косова, религијских објеката, живота становништва остаје отворена, без коначног песникињиног суда, препуштена новим нараштајима и тумачима њеног дела.

Литература

Примарна литература

Десанка Максимовић, *Сабрана дела*, I–III, Задужбина Десанке Максимовић, Београд, 2012.

Васко Попа, *Изабране песме*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1998.

Секундарна литература

Слободан Ж. Марковић, *Поезија Десанке Максимовић*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1990.

- Зоран Мишић, *Шта је то косовско опредељење: одговор на једно питање Марка Ристића*, Критика песничког искуства, друго издање, Београд, 1996, стр. 246.
- Рајко Петров Ного, Предговор у: Ој давори, ти, Косово равно: антологија српских јуначких пјесама, Православна реч, Нови Сад, 2012.
- Предраг Петровић, Ракићево и Попино Косово (О једној могућој песничкој рецепцији Ракићеве патриотске поезије) у: Милан Ракић и модерно песништво, Институт за књижевност и уметност, Учитељски факултет, Београд, 2007.
- Бошко Сувајџић, *Кључ од Косова*, Албатрос Плус, Београд, 2021.

**Доминанты
сербской культуры**

материалы IV научно-практической
школы сербистики
(Институт славяноведения РАН,
октябрь 2022 г.)